

BEGRAVNINGSPLATSER i Landskrona

Svenska kyrkan
LANDSKRONA FÖRSAMLING
KYRKOGRÄDSFÖRVALTNINGEN

Lindallén på Landskrona kyrkogård i höstfärger

Begravningsplatser i Landskrona

**Broschyren är utgiven av
Landskrona kyrkogårdsförvaltning**

Besöksadress: Kapellvägen

Box: 364, 261 23 Landskrona

Tel: 0418-574 50

Telefontider: vardagar kl. 10-12 och 13-15

Besökstider: vardagar kl 10-12

Text: Lars Wall

Layout: Hjärdis Thelander

Foto: Lars Wall

Flygfoto: Sayed Khatib

Karta: Landskrona stad, Stadbyggnadsförvaltningen

Tryckeri: Koloriten Offset AB, Helsingborg, 2013

Upplaga: 3 000

www.svenskakyrkan.se/landskrona

Landskronas begravningsplatser

Vi vill med den här broschyren beskriva stadens begravningsplatser men även berätta något om de som ersatts av annan bebyggelse.

Sedan stadsprivilegierna gavs 1413 har det under seklernas gång funnits många kyrkogårdar i Landskrona och många olika sätt att gravsättas.

Det var under lång tid populärt att bli gravsatt inne i kyrkorna för de som hade råd till detta. Så skedde till exempel i den gamla kyrkan S:t Johannes Baptiste, som revs i mitten av 1700-talet. Detta gravskick förbjöds år 1783. En svensk föregångsman på detta område var biskop Jesper Svedberg, som tidigt insåg problemet med begravingar inne i kyrkorna och smittspridningen som detta kunde orsaka.

I början av 1800-talet kom det ytterligare ett påbud som innebar att nya begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och samhällen. Ett av de första exemplen på detta i Sverige är Gamla begravningsplatsen i Landskrona, som togs i bruk 1802. Denna ersatte den planerade men aldrig färdigställda kyrkogården vid Sofia Albertina kyrka.

Då de av olika anledningar inte gick att utvidga Gamla begravningsplatsen, beslöt man i slutet av 1870-talet att anlägga en ny begravningsplats vid Hälsingborgsvägen, nuvarande Landskrona kyrkogård.

Det vilar ett historiskt skimmer över dessa gamla kulturplatser, ett kulturarv som Landskrona kyrkogårdsförvaltning ansträngt sig att ta väl hand om, då det berättar om en gången tid för framtida generationer.

6 Gamla begravningsplatsen

Idag ligger den gamla begravningsplatsen som en vacker och betydelsefull grön kulturpark i centrala Landskrona. Den är idag ingen aktiv begravningsplats.

I början av 1800-talet låg den utanför staden och utgjorde den första tomten som togs i bruk på jordbruksmarken väster om nuvarande Eriksgatan. Vid anläggandet planterades det almar i gränserna och längs de första gångarna.

Gamla begravningsplatsen började användas under hösten 1802 och blev en av de allra första i landet som anlades efter det nya synsättet - nämligen att begravningsplatserna skulle ligga i städernas utkanter. Detta beskrivs i ett kungligt brev från 1805 och stadsfästes med ett kungligt förordnande 1815. Den planerade kyrkogården kring Sofia Albertina kyrka kom därför aldrig till sitt utförande.

På grund av den långa byggtiden för Sofia Albertina kyrka, fanns det inte någon stadsmässig begravningsplats i Landskrona under flera decennier. Under slutet av 1700-talet fick landskronaborna använda Hospitalskyrkogården, Wipperlingske - eller som den senare kallades - fattigkyrkogården samt de omkringliggande byarnas kyrkogårdar.

Efter den första utvidgningen av Gamla begravningsplatsen 1824, planterade stadsplantör Espelund hagtornshäck kring anläggningen. Alm och hagtornshäck var klassiska växter under 1800-talet på de skånska kyrkogårdarna.

Några mängder av gravstenar har aldrig funnits, trots detta kan man här se gravvårdarnas utveckling under 1800-talet med stora hällar som anknyter till de som lades i kyrkgolven. Det finns också mindre grottor, stenar av sand- och kalksten, gjutjärnsprodukter från mitten av 1800-talet och - så småningom - större stenar av granit. Ett tjugotal stenar flyttades till Landskrona kyrkogård i slutet av 1800-talet då nya familjegravar upprättades där.

Titlarna borgmästare, kommandant, överstelöjtnant, fängelsedirektör, handlanden, vice auditör, postmästare, grefvinna och prostinna, visar på att det var de som hade det bäst ställt i samhället som hade råd med gravvårdar. Det finns också en kusk, fiskare och forman representerade på gravstenarna.

Beroende på var man befann sig i landet var det vanligt med vita träkors, andra träkors eller dödsbrädor. Dessa sattes upp som minnesmärken efter ”vanliga människor” under hela 1800-talet. Eftersom de var av förgängligt material har de sedan länge vittrat sönder och försvunnit från kyrkogårdarna.

8 Växterna på Gamla begravningsplatsen

Gamla begravningsplatsen är sedan 1946 ett kulturresevat och får inte bebyggas, här finns ett botaniskt, religiöst och etnologiskt kulturarv. Många av de stora träden finns kvar sedan början och mitten av 1800-talet.

Ett av Landskronas äldsta träd är en sykomorlönnsom som står i den södra gränsen, idag omkring 200 år gammalt. En del andra sykomorlönnar på platsen kan vara mellan 150 och 200 år.

Då alla almträden försvann på grund av almsjukan i början av 2000-talet, krävdes det nyplanteringar. En studiecirkel som bildats några år tidigare fick vara med och lägga fram förslag på platsens återuppriktande. Korsgången från 1802 togs fram på nytt och det var viktigt att ge denna en tydlig karaktär. Valet föll på idegran då detta är ett historiskt riktigt växtslag som använts på kyrkogårdar i Europa sedan tidigt 1200-tal. Denna idegran är en svensk selektion med sortnamnet ”Columna Suecica”.

Den nyplanterade växtligheten representerar dels klassiska kyrkogårdsväxter men också mer exotiska träd som kan trivas på denna centralt skyddade växtplats, med ett bra mikroklimat.

I de äldsta delarnas gräsmarker blommar under senvåren flera ovanliga lökväxter som italiensk scilla, morgonstjärna, aftonstjärna och vildtulpan. Alla är planterade under 1800-talets första hälft.

Som en konsekvens av successiva utvidgningar består Landskrona kyrkogård av tre olika huvuddelar, var och en med sin egen karaktär.

De äldsta delarna ”Nya Begravningsplatsen” med symmetrisk indelning, utmärks av överskådlighet och gravvårdar med varierande form och fri placering, inramade av stenram eller med en låg häck kring gravplatsen.

Första etappen ritades av arkitekten Frederik Nielsen och togs i bruk 1877.

Denna del utvidgades 1908 med samma formspråk av stadsträdgårdsmästaren Åke Grahnberg. Han planterade grunden till lindalléerna som utmärker kyrkogården än idag.

Den stora utvidgningen från 1920-talet ritades av stadsarkitekten Frans Ekelund och benämns ”Landskrona kyrkogård”. Han skapade dessutom gravstenar och bestämde detaljrikt hur kyrkogården skulle gestaltas. Även denna del bygger på symmetriska grundformer, men med en del mjukare inslag.

Den del som togs i bruk under 1960-talet har av formgivaren och landskapsarkitekten Per Friberg, kallats för den ”Gröna kyrkogården” då den helt saknade de tidigare inslagen av grusgångar och grusgravar. Gestaltningen bestod då av gräsmattor med häckar kring urngravskvarter samt träd.

”Gröna kyrkogården” omarbetades under 1990- och 2000-talet av dåvarande kyrkogårdschefen Pål Reijer. Anläggningen kompletterades med hårdgjorda gångsystem, nya gravområden med askgravar, urngravar och den nya minneslunden.

Askgravar är urngravar med begränsad gravrätt, där kyrkogårdsförvaltningen har skötselansvaret.

MONOPOLTJÄNSTEMÄNNEN
DRAGARE

Underlöjtnanten i armén
Svärdsmanen

TEATERVAKTMÄSTARE

Skollärareänkan BRÄNNMÄSTAREN

VAKTRUN

Enkan ARBETAREN
TUNNBINDAREN

Tusenkonstnären FÄRJEMAN

MATERIALVAKT

Den 27 september 1877 invigdes Landskrona kyrkogård med pompa och ståt. Många av de äldsta gravarna finns kvar än idag - till exempel graven över handlanden och riksdagsmannen Lars Pettersson, som begravdes på invigningsdagen.

Flera av kyrkogårdens gamla gravar klassas idag som kulturgravar. Många berättar en intressant historia om förr och om personerna som ligger begravda här. Det går att följa stadens årsringar genom att studera titlarna på gravstenarna. De tidigaste visar på yrken som fiskare, lantbrukare, vagnman, forman, färjeman, mjölnare, murare, tornväktare och gasmästare.

Yrken som har samröre med järnvägen blev vanligare efter att Landskrona fått järnvägsförbindelse och station år 1865. Här finns lokomotivförare, bangårdsmästare, vagnsputsare, vagnstillsyningsman och stationskarl.

Det kustnära läget speglas genom titlar som fiskaren, sjökaptén, skepparen, sjömannen, tullvaktmästaren, kustvakten, skeppshandlanden, hamnkassör med flera.

Att Landskrona varit militärstad ser vi med titlar som regementsläkare, major, kapten, löjtnant, fanjunkare, husar samt de många skomakarna som försåg militärerna med stövlar. Fängelsetiden, sockerindustrin och varvsindustrin avspeglar sig också på gravstenarna.

Kvinnorna har få titlar då de oftast inte var yrkesverksamma före 1950-talet. Exempel på kvinnliga titlar är enkan, enkefru, hustrun, trotjänarinnan, folkskollärarinnan, sjuksköterskan, bageriidkerskan och vaktfrun.

Några ovanliga titlar på gravstenar är arbetaren, stadsarbetaren, vältföraren, pensionären, possessionaten, exekutionsbetjänt, monopoltjänstemannen och sakföraren.

Under 1950-talet och början av 1960-talet avtog seden att sätta sin titel på gravstenen. Med de anonyma minneslundarna minskade även antalet nya gravstenar.

Under senare år har gravstenar försetts med titlar som bilprovare, stenhuggaren, hudläkare, kennelägare, tusenkonstnären samt titeln arkitekt och humanist, för att nämna några.

Centralplatsen

Centralplatsen och brunnen ritades av stadsarkitekten Fredrik Ekelund inför kyrkogårdens utvidgning 1921.

Kaskadpilen som står intill, härstammar från den här tiden och är ett exempel på träd med hängande växtsätt - så kallat "sorgträd".

På platsen finns också monumentet över de sjömän från Landskrona som förläste under andra världskriget. Monumentet invigdes 1943. Skulpturstenen är utförd av skulptören och konstnären Anders Olsson. Han har också skapat två bronsurnor som är placerade här.

I Landskrona finns ytterligare två skulpturer av denne konstnär, "Västanvinden" på Rådhusstorget och "Solbad" vid Strandpaviljongen.

16 Det gröna kulturarvet

Landskrona kyrkogård har idag karaktären av en parkkyrkogård som innehåller cirka 1600 träd av 120 arter samt många buskar och perenner.

Karakteristiskt för kyrkogården är de många barrträd som finns planterade, till exempel cypresser, tujor och idegranar. De är evigt gröna och symboliken med evighetstanken gör att de ofta planteras på kyrkogårdar.

De unika knuthamlade lindalléerna som växer på kyrkogården är ca 110 år gamla. Det var stadsträdgårdsmästaren i Landskrona, Åke Grahnberg, som planterade dessa som friväxande träd, 1908-1909. Lindarna har kompletterats med ytterligare träd vid senare utvidgningar av kyrkogården. De dubbelradiga alléerna är 560 meter långa och de enkelradiga 260 meter, totalt består lindallén av 235 träd. Det är två arter av lind som är representerade, glanslind och ett mindre antal rödgrenig bohuslind.

Vården och underhållet är det som i sista hand avgör om arkitektens eller planerarens goda avsikter ska komma till sin rätt.

18 S:t Ibbs kyrkogård

Då S:t Ibb eller ön Ven varit en del av Landskrona stad sedan 1959, har vi valt att ta med öns kyrkogård i denna broschyr.

Hela ön Ven är kulturhistoriskt intressant.

S:t Ibbs gamla kyrka är en mycket välbevarad medeltidskyrka och den gamla kyrkogården är en viktig del av miljön runt kyrkan. Dess framträdande och fria placering i det vackra landskapet gör den till ett landmärke.

Kyrkogården är indelad i Gamla kyrkogården, Mellankyrkogården och Nya kyrkogården. Den gamla delen av kyrkogården har en tydlig 1800-tals karaktär där backafallen styr utvidgningarna. En fogad och tegeltäckt gråstensmur omsluter den här delen av kyrkogården och bidrar till prägel av äldre lantkyrkogård.

Mängden av stora gårdsgravplatser ger en tydlig karaktär åt kyrkogården - speciellt de gravar som har ända upp till tio gravstenar. Detta var vanligt under 1800-talet men det är sällsynt att så många bevarats och ännu är i bruk.

På den äldsta kyrkogårdsdelen finns också en minneslund som togs i bruk 1991.

Här kan den som så önskar bli gravsatt utan att ha anknytning till Landskrona församling.

Öns kyrkogård

*Här doftar det åter av hagtorn och hav
som tusende somrar förut,
och här är så stilla i lä av en grav
som led det mot tidernas slut.*

*Här känner jag åter den eviga doft
som minner om balsam och salt.
Här kan jag igen som ett ringa stoft
förundrad få vila i allt.*

*Se lammen som sover vid murens fot
i aftonens gyllene ro.
Vad är det för ängder jag skådar emot,
vad går min själ på för bro?*

*Se skeppen som glider i tidlös fred
på glatta, gudomliga sund.
Hur länge sen allt i mitt hjärta gled
så tyst som i denna stund.*

*Men bortom är himlen som rosor och rök.
Där ligger mitt dagliga land.
- Vad var det för fjärran fläkt som beströk
min människokind med sin hand?*

Gabriel Jönsson

22 Skulpturer på kyrkogården

I alla tider har människan rest monument över sina döda. Bronsålderns gravrösen och runstenarna som berättar om långväga sjöfarares död i fjärran länder är minnesmärken över avlidna. Modernare minnesmärken återfinns på öns kyrkogård.

Två av Sveriges främsta skulptörer är representerade med verk på S:t Ibbs kyrkogård. Det är Ivar Johnson, bördig från Vittskövle i Skåne, som är en av svenska classicismens mest representerade skulptörer och formgivare från tiden före andra världskriget. Han har också skulpterat Tycho Brahe-statyn på Ven.

Ivar Johnsons skulptur återfinns i det nordvästra hörnet på Nya kyrkogården. Gravplatsen tillkom när Lars, sonen till Emil och Allie Johansson-Thor, avled 1949. Den kände konstnären Emil Johansson-Thor var bekant med Ivar Johnson och gav honom uppdraget att utföra en skulptur av en man på väg ner i dödsriket. Makarna Johansson-Thor är också begravda på samma plats. Ivar Johnson gjorde även skulpturen av Tycho Brahe på sin vän Emils uppdrag, denna skulptur placerades på Ven 1946.

Den andre skåningen är Ture Thörn från Malmö, som förutom många skulpturer runt om i Skåne, också utformat den statyett av Edvard Persson som årligen delas ut till årets svenska underhållare.

Ture Thörn gjorde på uppdrag av bokförläggaren Bengt Forsberg i Malmö en bronsskulptur, föreställande en båt - en urgammal symbol för den sista färden. Seglet är utformat med gyllene metallstänger, som en bild av solen, vindarna och rymden över Ven. Skulpturen kom på plats i slutet av 1996 och gravplatsen omgärdas av ett smidesräcke tillverkat av konstsmeden Ove Olsson. Bengt Forsberg avled 1999.

Intressanta kulturpersonligheter som ligger begravda på kyrkogården är till exempel Emil Johansson-Thor, Cay Cedergren, Gustav Rudberg, Lasse Johnson och Gunnar Martinsson.

26 Landskronas historiska kyrkogårdar

Gravskicket har förändrats genom århundradena - från medeltidens enklare gravkullar till dagens minneslundar. Vid kristendomens etablerande i Sverige övergick seden att begrava sina avlidna nära bosättningarna, till att gravsätta i kyrkorna och intill kyrkorna. Det fanns många små kapell med kyrkogårdar, men också iordningställda begravningsplatser för olika farsoter, som till exempel pesten.

I samband med reformationen drogs kyrkans mark in till staten och såväl kyrkobyggnader som yttre anläggningar började förfalla. Kyrkogårdsmurar revs för att återanvändas och gravstenar togs bort och blev lagda som trösklar. Under denna tid revs också många kloster och mindre kapell.

Under 1700-talet växte det fram motreaktioner och det kom ett kungligt brev om att uppföra kyrkogårdsmurar, främst för att hålla djuren ute. Trycket på kyrkogårdarna ökade med befolkningstillväxten och lösningen blev i början av 1800-talet att anlägga nya begravningsplatser med kapell utanför tätorterna.

Kolerakyrkogårdens kvarlevor fördes 1896 till Landskrona kyrkogård där de placerades i en gemensam grav. En gravsten restes på platsen med denna inskription ”Till minne af de från Borstahusen som afled i koleran 1853”.

Vi har i Landskrona ett flertal dokumenterade historiska begravningsplatser som vi har märkt ut på kartan med följande nummer:

1. <i>S:ta Gertruds kapell</i>	7. <i>Pestkyrkogården</i>
2. <i>Landskrona Hospital</i>	8. <i>Karmeliterklostret</i>
3. <i>S:t Johannes Baptiste</i>	9. <i>Garnisonskyrkogården</i>
4. <i>S:t Jörgens kapell</i>	10. <i>Fängelsekyrkogården</i>
5. <i>Fattigkyrkogården</i>	11. <i>Kolerakyrkogården</i>
6. <i>S:t Olofs kapell</i>	

Begravningsplatser i Landskrona

*Almskulptur
av Mikael Liljeqvist*

Tryck: Koloniten AB, Hbg

Landskrona kyrkogårdsförvaltning

Besöksadress: Kapellvägen
Box: 364, 261 23 Landskrona

Tel: 0418-574 50

Telefontider: vardagar kl. 10-12 och 13-15

Besökstider: vardagar kl 10-12

Svenska kyrkan
LANDSKRONA FÖRSAMLING
KYRKOGÅRDSFÖRVALTNINGEN

www.svenskakyrkan.se/landskrona